

Овидий, *Метаморфози* 220-239

Signa dedi venisse deum, vulgusque precari
 coeperat: inridet primo pia vota Lycaon,
 mox ait "experiar deus hic discrimine aperto
 an sit mortalis: nec erit dubitabile verum."
 nocte gravem somno necopina perdere morte
 comparat: haec illi placet experientia veri;
 nec contentus eo, missi de gente Molossa
 obsidis unius iugulum mucrone resolvit
 atque ita semineces partim ferventibus artus
 mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
 quod simul inposuit mensis, ego vindice flamma
 in domino dignos everti tecta penates;
 territus ipse fugit nactusque silentia ruris
 exululat frustra loqui conatur: ab ipso
 colligit os rabiem solitaeque cupidine caedis
 vertitur in pecudes et nunc quoque sanguine gaudet.
 in villos abeunt vestes, in crura lacerti:
 fit lupus et veteris servat vestigia formae;
 canities eadem est, eadem violentia vultus,
 idem oculi lucent, eadem feritatis imago est.

Преведеният пасаж е от началото на първа книга на Овидиевите „Метаморфози”. Разказът се води от Зевс. Той излага пред събранието на боговете какво е видял на земята, където е слязъл, за да прецени доколко хората са станали безнравствени. Този разказ е един от аргументите му в полза на решението човешкият род да бъде погубен.

За удобство можем да разделим текста на три части: появата на Зевс, изпитанието и преобразяването. В първата част се вижда разликата в реакциите на хората и на техния цар Ликаон при появата на бог сред тях. В момента, в който Зевс дава знак, че е бог, хората разпознават знака и отдават на божеството дължимата и очаквана почит. В поведението им личи страхопочитание и благоговение. Ликаон, от своя страна, се проявява като високомерен, съмнява се в истинността на бога и със самото си съмнение извършва кощунство. Прешението му да изпита Зевс задълбочава светотатството.

В този пасаж се дава характеристика на Ликаон посредством реакцията му, която ни подготвя за следващата част от текста – читателят вече има очакване за по-нататъшните събития. Разбираме, че Ликаон нарушава законите за общуване между богове и хора, проявява ъβρις. Освен това не е добър владетел по принцип, щом се присмива на народа си – ясно изразено с *inridet pia vota*.

Във втората част от този текст се описва изпитанието. Тук много добре личи умението на Овидий да създава картини – той излага действията на Ликаон стъпка по стъпка и внимателно подбраните изразни средства и лексика създават една динамична и ужасяваща сцена. От края на първата част знаем, че царят замисля изпитание, с което да определи дали дошлият на земята е Зевс. Във втората част усещането за подмолно деяние се засилва от определянето на предстоящото убийство като *nesopinata morte*. Това е един от признаците на крайна нецивилизованост на героя – не само решава да измами бог, но и избира да е чрез убийство. То е описано в ужасяващи подробности, а като поезия е брилянтно. За обезглавяването на жертвата Овидий се изразява описателно (*iugum resolvit*). След това става по-директен (*mollit, torruit*), като особено картинен е изразът *semineces artus*. Макар, че човекът е вече обезглавен, читателят остава с впечатлението, че все още не е мъртъв. Приготвянето на трапезата за бога става с паралелизъм – *partim... partim*.

Тази ярка сцена ни показва по-нататъшните прегрешения на Ликаон. Той нарушава правилата на гостоприемството, като приема бога в дома си и в същото време крои тайни злодеяния. Освен това, за форма на изпитанието той избира не друго, а смърт. Ликаон задълбочава кощунството си с всеки следващ избор – не само ще убие човек, но и ще го поднесе на бога. Вижда се ясна градация (или деградация) в решените му.

Третата част от текста представя преобразяването на Ликаон във вълк. Наказанието започва с гнева на бога – Зевс подпалва и преобръща дома на царя. Вече разпознал и признал божеството, Ликаон се ужасява от прекия контакт с бог и тъй като природата му остава жестока, се превръща в бесен вълк. Тук отново виждаме удивителния талант на Овидий да рисува картини. В първите стихове на тази част това личи в контраста между действието и средата, в която се развива. Преобразяването на жестокия цар в жесток вълк става на фона на идиличен образ – *silentia iuris*, в която пасе *pecus*. Добитъкът тук е не само част от полската картина, но и става обект на старата кръвожадност в нов образ на героя. Изнасянето на преден план на глаголите в три поредни стиха – *exululat, colligit, vertitur* – придава особена динамичност на действието и предава жива картина. Подобна емфатичност на описанието на трансформацията личи и в антиципацията на преките допълнения в последните няколко стиха (*in villos vestes, in crura lacerti*), както и търсеното повторение на *eodem*.

Последните три стиха показват на читателя, че трансформацията на Ликаон е частична. Тя засяга външния му вид. Той остава все така кръвожаден и жесток, в очите му личи старият блясък. Даже козината му е като косата му. Тук *forma* явно означава не само физическите характеристики на вълка, но и личащите в тях черти на нрава и поведението на Ликаон. Реално героят не се променя – новият му образ запазва чертите, заради които изобщо се е наложило преобразяване. Всъщност наказанието му е обръщането в животно, така че да не може повече да безчинства спрямо боговете и да се отнася жестоко с хората.

В текста се наблюдава известна прилика в мотивите на Зевс и Ликаон. И двамата решават да изпитат нещо – богът да прецени нравите на хората, а Ликаон да провери истинността на божеството. Резултатите, обаче, са много различни. Царят се проваля поради неадекватното си поведение: нарушава редица правила, божествени и човешки, проявява коварство и жестокост. Зевс, от своя страна, не действа тайно, а обявява още с пристигането си, че е бог. Отначало не е активен, а наблюдава докъде ще стигне човешката наглост. Следва справедливо наказание. Зевс заключава, че човешкият род е порочен и трябва да се погуби.

Това е един от митологичните епизоди, които Овидий събира, обработва и разказва в „Метаморфози”. Този тип епос е типичен за елинистическата епоха. Събраните (и подбрани) митове се разказват като приказки и внимателно се обработват стилистично за възможно най-голямо наслаждение на читателя. Важно е да се отбележи, че появата и развитието на този жанр се дължи на промяна във възприемането на божествата. На тях вече не се гледа в строгите религиозни рамки на ранната република и това позволява митовете да се разкажат като нещо любопитно и занимателно.

13. 07. 2011 г.